Lieta Nr.A420402613
SKA– 711/2016

S P R I E D U M S

Rīgā 2016.gada 7.aprīlī

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesnese D.Mita
tiesnesis A.Guļāns
tiesnese L.Slica

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu, ar kuru /pers. A/ tiktu atlīdzināti viņam piederošajai mantai radušies zaudējumi un izdevumi par juridiskās palīdzības saņemšanu, sakarā ar /pers. A/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 10.decembra spriedumu daļā.

Aprakstošā daļa

[1] Pieteicējs /pers. A/ vērsās Ģenerālprokuratūrā ar prasību atlīdzināt mantai nodarītos zaudējumus, kā arī izdevumus par juridisko palīdzību sakarā ar kriminālprocesā nepamatoti piemēroto drošības līdzekli apcietinājumu un kriminālprocesuālo aizturēšanu.

Ģenerālprokuratūra 2013.gada 4.jūnijā pieņēma lēmumu daļēji atlīdzināt pieteicējam izdevumus par juridisko palīdzību, ko sniedzis zvērināts advokāts.

[2] Pieteicējs iesniedza pieteikumu par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu.

[3] Administratīvā rajona tiesa ar 2014.gada 28.februāra spriedumu pieteikumu daļā apmierināja, daļā noraidīja.

[4] Izskatījusi lietu sakarā ar pieteicēja apelācijas sūdzību, arī apgabaltiesa ar 2015.gada 10.decembra spriedumu pieteikumu daļā apmierināja, daļā noraidīja.

Spriedumā daļā, ar kuru noraidīts pieteikums par pieteicējam piederošajai mantai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, norādīts, ka no Kriminālprocesa likuma 248.panta otrās daļas izriet, ka personai, kas atrodas apcietinājumā, piešķirtas ierosinājuma tiesības izteikt lūgumu saistībā ar nepieciešamību aizsargāt savu īpašumu. No kriminālprocesa materiāliem konstatējams, ka pieteicējs apcietinājuma laikā nav izteicis lūgumu procesa virzītājam noteikt bez uzraudzības palikušam īpašumam pārvaldnieku.

[5] Par apgabaltiesas spriedumu daļā, ar kuru noraidīts pieteikums par pieteicējam piederošajai mantai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, pieteicējs iesniedza kasācijas sūdzību. Kasācijas sūdzībā norādīti turpmāk minētie argumenti.

[5.1] Pieteicējs nelūdza procesa virzītājam nodrošināt viņa īpašuma aizsardzību Kriminālprocesa likumā paredzētajā kārtībā, jo pieteicējam par šādām tiesībām nebija zināms.

[5.2] Pieteicējam nodarītie zaudējumi saskaņā ar Civillikuma 1773.pantu kvalificējami kā netieši, kas atbilstoši šā likuma 1775.pantam ir atlīdzināmi. Tiesa nepamatoti nav ņēmusi vērā minētās Civillikuma normas kontekstā ar likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu" (turpmāk – Zaudējumu atlīdzināšanas likums) 4.panta pirmās daļas 5.punktu. Tiesa šo tiesību normu tulkojusi sašaurināti. Tiesa nav ņēmusi vērā, ka tieši sakarā ar atrašanos nepamatotā apcietinājumā pieteicējs nav zinājis par zaudējumu draudiem viņam piederošajam īpašumam un nav varējis rīkoties, lai zaudējumus novērstu.

Sašaurināta Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 5.punkta tulkošana, nevērtējot apstākļus, kuru dēļ īpašuma aizsardzība nav tikusi nodrošināta, neveicina privātpersonas tiesību aizsardzību un nepamatoti sašaurina valsts atbildību pret personai nodarīto kaitējumu. Šādas tiesību normas interpretācijas rezultātā nepamatoti tiek sašaurināts Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešā teikuma tvērums, kas paredz vispārīgu

garantiju uz tiesībām saņemt atlīdzinājumu, ja valsts ir pārkāpusi indivīda tiesības.

Motīvu daļa

[6] No kasācijas sūdzības secināms, ka, pieteicēja ieskatā, apgabaltiesa nepamatoti nav piemērojusi Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 5.punktu un atlīdzinājusi zaudējumus, kas pieteicējam radušies laikā, kamēr viņam kriminālprocesa ietvaros bija piemērots drošības līdzeklis apcietinājums, jo nepareizi interpretējusi Kriminālprocesa likuma 248.panta otro daļu.

Augstākā tiesa šim viedoklim nepiekrīt turpmāk minēto apsvērumu dēļ.

[7] Zaudējumu atlīdzināšanas likums paredz, ka gadījumā, ja personai ir bijis piemērots drošības līdzeklis apcietinājums (3.panta pirmās daļas 2.punkts) un krimināllieta ir izbeigta personu reabilitējošu apstākļu dēļ (2.panta 2.punkts), tai ir atlīdzināma nodarīto zaudējumu vērtība, ja manta gājusi bojā pilnībā vai tās vērtība samazinājusies sakarā ar to, ka personai, atrodoties brīvības atņemšanas vietās, bijusi liegta iespēja pienācīgi rūpēties par savas mantas saglabāšanu un nav tikusi nodrošināta personas mantas aizsardzība (4.panta pirmās daļas 5.punkts).

Līdz ar to visparīgi ikvienam, kuram ir bijis piemērots apcietinājums, bet kriminālprocess beidzies uz reabilitējošu apstākļu pamata, ir tiesības saņemt zaudējumu atlīdzinājumu. Atlīdzinājuma piešķiršanai ir jākonstatē, ka personai ir bijusi liegta iespēja pienācīgi rūpēties par savas mantas saglabāšanu un mantas aizsardzība nav tikusi nodrošināta.

[8] Mantas aizsardzību reglamentē Kriminālprocesa likums, kura 248.panta otrā daļa paredz, ka gadījumā, ja, personai piemērojot ar brīvības atņemšanu saistītu procesuālo piespiedu līdzekli, bez uzraudzības paliek īpašums, procesa virzītājs dod iespēju šai personai ar kontrolētu sakaru starpniecību sazināties ar tuvinieku vai citu personu par īpašuma pārvaldīšanas nodrošināšanu. Ja personai tādu iespēju nav, pēc šīs personas lūguma procesa virzītājs ar lēmumu uz laiku, ne ilgāku par trim mēnešiem, uzdod īpašuma aizsardzību pašvaldībai pēc īpašuma atrašanās vietas, lai personai nodrošinātu iespēju vienoties par īpašuma turpmāku pārvaldīšanu.

Minētā tiesību norma ir ietverta Kriminālprocesa likuma 13.nodaļā „Piespiedu līdzekļu piemērošanas vispārīgie noteikumi", kurā ir reglamentēts piespiedu līdzekļu piemērošanas pamatojums, to veidi, izvēle, procesuālā kārtība to piemērošanai un atcelšana. Cita starpā šīs nodaļas 248.pantā ir ietvertas garantijas bez uzraudzības palikušu personas aizbildnībā vai aizgādnībā esošu personu, dzīvnieku, kā arī īpašuma aizsardzībai gadījumos, kad personām tiek piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts piespiedu līdzeklis.

[9] Minētās garantijas nav ietvertas Kriminālprocesa likuma 60.^{2}pantā, kurā ir uzskaitītas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā. Tās nav arī minētas šā likuma 66.pantā, kurā ir atrodamas aizdomās turētā (statuss, kas bija piemērots pieteicējam) tiesības. Šāds sadalījums jeb visu tiesību neuzskaitīšana likumā vienuviet izskaidrojama ar katras tiesības tvērumu. Proti, likuma sākumā ir norādītas fundamentālas kriminālprocesuālas tiesības, kuras piemīt ikvienam, kuram, kā jau iepriekš teikts, kriminālprocesā ir tiesības uz aizstāvību. Šādas tiesības atbilstoši Kriminālprocesa likuma 59.panta pirmajai daļai rodas, tiklīdz kriminālprocesa veikšanai pilnvarota amatpersona šajā likumā noteiktajā kārtībā rakstveidā izteikusi pieņēmumu vai apgalvojumu, ka persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Tālākais kriminālprocess var norisināties atšķirīgi, ņemot vērā konkrētajā gadījumā pieņemtos lēmumus. Piemēram, personām var būt noteikti dažādi procesuālie statusi, piemēroti dažādi piespiedu līdzekļi. Kriminālprocesa likumā ir ietverts pietiekami detalizēts procesuālais regulējums, proti, procesa gaita, amatpersonas tiesības un pienākumi, personas tiesības un pienākumi. No likuma normām persona var uzzināt attiecīgo regulējumu atbilstoši procesuālajai stadijai, kurā tā atrodas, vai lēmumiem, kas attiecībā uz viņu ir pieņemti.

Ievērojot minēto, Augstākās tiesas ieskatā, kriminālprocesuālās garantijas nesniedzas tik tālu, lai uzliktu valstij pozitīvu pienākumu informēt personu par jebkurām tās tiesībām, kas izriet no Kriminālprocesa likuma. Kā būtisks vērā ņemams arī apstāklis, ka viena no fundamentālām tiesībām atbilstoši Kriminālprocesa likuma 60.^{2}panta pirmās daļas 1.punktam ir tiesība uz aizstāvību, un tikai pašas personas ziņā ir izvēlēties, vai tā aizstāvēs sevi pati vai arī uzaicinās aizstāvi (izņemot likumā noteiktos gadījumus, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta), ko valsts atbilstoši Kriminālprocesa likuma 20.panta ceturtajai daļai nodrošina, ja persona sava mantiskā stāvokļa dēļ to nevar pati izdarīt.

[10] Ievērojot iepriekš teikto, pieteicējam, esot apcietinājumā aizdomās turētā statusā, bija tiesības lūgt procesa virzītāju rīkoties atbilstoši Kriminālprocesa likuma 248.panta otrās daļas noteikumiem. Šīs tiesības atbilst procesa virzītāja pienākumam veikt attiecīgās darbības. Vienlaikus šīs tiesības neradīja procesa virzītājam pienākumu informēt pieteicēju par šādām tiesībām.

[11] Augstākā tiesa piekrīt apgabaltiesas viedoklim, ka pieteicējam kā īpašniekam ir pienākums rūpēties par sava īpašuma aizsardzību. Pieteicēja apgabaltiesā minētais arguments, ka viņš nevarēja paredzēt īpašuma bojāšanos (sniega uzkrišanu uz mājas jumta tik lielā mērā, ka jumts tika sabojāts) apcietinājuma laikā, ir pretējs minētās normas jēgai nodrošināt īpašuma aizsardzību laikā, kamēr īpašniekam piemērots kriminālprocesuāls piespiedu līdzeklis, kas saistīts ar brīvības atņemšanu. Proti, lēmums par īpašuma aizsardzību tiek pieņemts iepriekš, rūpējoties par nepieciešmību nodrošināt sava īpašuma pārvaldīšanu.

[12] Izskatāmajā gadījumā pieteicējs tika atzīts par aizdomās turēto noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un viņam tika piemērots drošības līdzeklis apcietinājums 2011.gada 13.janvārī. Lietas materiālos ir kvīts, kas 26.janvārī izdota, pamatojoties uz noslēgto vienošanos ar zvērinātu advokātu biroju

„Rode un partneri" par pieteicēja aizstāvību krimināļprocesā. Līdz ar to Augstākajai tiesai nav šaubu, ka konkrētajā gadījumā pieteicējam bija pilnvērtīgas iespējas efektīvi īstenot savas tiesības.

[13] Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 5.punkta piemērošana nenozīmē jau radušos zaudējumu prasīšanu no valsts jebkurā gadījumā. Valsts ir izveidojusi saprātīgu tiesisku regulējumu šādu zaudējumu novēršanai. Šo mehānismu veido Krimināļprocesa likuma 248.panta otrās daļas noteikumi. Augstākās tiesas ieskatā, to piemērošana tādā veidā, kā to interpretējusi apgabaltiesa un kam piekrīt arī Augstākā tiesa, ir atbilstīga Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajam teikumam, kas paredz nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Šī konstitucionālā norma neliedz valstij izveidot mehānismu, kas uzliek pienākumu personai lūgt savu tiesību nodrošināšanu zaudējumu novēršanai. Savukārt kasācijas sūdzībā minētajām Civillikuma normām nav tiesiskas nozīmes šā mehānisma darbībai.

[14] Tā kā pieteicējam bija iespēja lūgt valsti nodrošināt sava īpašuma aizsardzību, bet tas netika darīts un šim apstāklim nav gūstams objektīvs izskaidrojums, Augstākā tiesa atzīst, ka Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 4.panta pirmās daļas 5.punkta piemērošanai nav tiesiska pamata. Ievērojot minēto, kasācijas sūdzība atzīstama par nepamatotu un ir noraidāma.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.[1]panta ceturto daļu, 348.panta 1.punktu un 351.pantu, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 10.decembra spriedumu daļā, ar kuru noraidīts pieteikums par /pers. A/ piederošajai mantai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, bet /pers. A/ kasācijas sūdzību noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese D.Mita

Tiesnesis A.Guļāns

Tiesnese L.Slica